

Boekhouden geboekstaafd

3



Noordhoff Uitgevers

Yvonne van de Voort, Derk-Jan Heslinga, Teye Marra
EINDRED.: Martin Hoogendoorn, Ronald Smittenberg

8^e druk

Toegang tot online studiehulp

Als koper van dit e-book kun je een unieke code aanmaken die toegang geeft tot de website bij het e-book.

1. Ga naar:

```
http://cbbt.noordhoff.nl/?isbn=9789001888145&ean=8717927089026
```

2. Voer de gegevens van je Bookshelf-account in (e-mailadres + wachtwoord).
3. Download je persoonlijke code.
4. Volg de instructies voor het aanmaken van een Noordhoff-account en het invoeren van je code.

Let op: de code kun je slechts één keer invoeren.

Boekhouden geboekstaafd 3

Y.R.P. van de Voort
Drs D.J.J. Heslinga
Dr. T. A. Marra

Eindredactie:
Prof. dr. M.N. Hoogendoorn RA
A.H. Smittenberg

Gebaseerd op de 7^e druk van:
Drs. H. Fuchs
Prof. dr. M.A. van Hoepen RA
S.J.M. van Vlimmeren

Achtste druk

Noordhoff Uitgevers bv Groningen/Houten

Ontwerp omslag: G2k, Groningen/Amsterdam

Omslagillustratie: G2k, Groningen/Amsterdam

Eventuele op- en aanmerkingen over deze of andere uitgaven kunt u richten aan:
Noordhoff Uitgevers bv, Afdeling Hoger Onderwijs, Antwoordnummer 13, 9700 VB
Groningen, e-mail: info@noordhoff.nl

Aan de totstandkoming van deze uitgave is de uiterste zorg besteed. Voor informatie die desondanks onvolledig of onjuist is opgenomen, aanvaarden auteur(s), redactie en uitgever geen aansprakelijkheid. Voor eventuele verbeteringen van de opgenomen gegevens houden zij zich aanbevolen.

0 / 16



© 2016 Noordhoff Uitgevers bv Groningen/Houten, The Netherlands.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprorecht (postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

ISBN (ebook) 978-90-01-88814-5

ISBN 978-90-01-84601-5

NUR 786

Woord vooraf

Deze nieuwe druk van *Boekhouden geboekstaafd 3* is in zeer belangrijke mate gewijzigd ten opzichte van de vorige (7^e) druk. De wijzigingen betreffen zowel de auteurs, de indeling van het boek als de inhoud van de hoofdstukken.

De auteurs van de zevende en eerdere drukken waren drs. H. Fuchs, prof. dr. M. A. van Hoepen RA en S.J.M. van Vlimmeren. Deze druk is verzorgd door een geheel nieuw auteursteam: Derk Heslinga, Teye Marra en Yvonne van de Voort.

De vier afdelingen in de vorige druk (1 Boekhouding en verslaggeving, 2 Boekhouding en externe verslaggeving, 3 Boekhouding en consolidatie, 4 Diverse onderwerpen) zijn vervangen door drie delen.

Deel 1: De enkelvoudige jaarrekening. In het inleidende hoofdstuk wordt ingegaan op de interne verslaggeving en de wet- en regelgeving voor de externe verslaggeving. Dit hoofdstuk sluit aan op de oude hoofdstukken 1 en 4 in afdeling 1. Dit deel komt verder in belangrijke mate overeen met de oude afdeling 2, waarbij de volgorde van onderwerpen enigszins is aangepast. De in de vorige druk gehanteerde term 'profitorganisatie' is hierbij vervangen door 'onderneming'. In dit deel worden de basisoverzichten in de jaarrekening behandeld, evenals capita selecta zoals leasing, deelnemingen, onderhanden projecten, personeelsbeloningen, financiële instrumenten, en vreemde valuta. De sectie over bijzondere waardeverminderingen ('impairment') in het oude hoofdstuk 12 over bijzondere onderwerpen is geïntegreerd in hoofdstuk 2 over de balans. Ook wordt in dit deel ingegaan op de externe verslaggeving van not-for-profitorganisaties en de administratie van quasigoederen en de administratie van statiegeld. Die laatste twee onderwerpen waren in de vorige druk opgenomen in afdeling 4.

Deel 2: De fiscale jaarrekening. Dit deel combineert drie hoofdstukken die in de vorige druk waren opgenomen in afdeling 1 en afdeling 2 en is gericht op de aangifte vennootschapsbelasting en de verwerking van de vennootschapsbelasting in de commerciële jaarrekening. Deze teksten zijn voor een heel groot deel herschreven en uitgebreid.

Deel 3: De geconsolideerde jaarrekening. Dit deel sluit aan op afdeling 3 in de vorige druk en behandelt de specifieke aspecten van een geconsolideerde jaarrekening, waaronder de technische aspecten. Daarbij zijn de oude hoofdstukken 21 en 22 samengevoegd tot één hoofdstuk over intercompanytransacties (het nieuwe hoofdstuk 22) en zijn het oude hoofdstuk 18 over fusie van ondernemingen en het onderdeel van hoofdstuk 23 over 'purchase-accounting' en 'pooling-of-interests accounting' samengevoegd tot een

nieuw hoofdstuk 24. Voorts is in dit deel opgenomen het uit afdeling 4 van de vorige druk stammende hoofdstuk over de boekhouding van filialen.

Maar er heeft in deze druk niet alleen een herschikking van de hoofdstukken plaatsgevonden. Ook de teksten zelf zijn in belangrijke mate aangepast. Zoals hiervoor al aangegeven zijn met name de teksten over de fiscale jaarrekening en de verwerking van de vennootschapsbelasting in de commerciële jaarrekening fors uitgebreid en ingrijpend aangepast. Nieuwe onderwerpen betreffen de herleiding van de nominale belastingdruk naar de effectieve belastingdruk en een integratieve benadering van de vennootschapsbelasting in de commerciële jaarrekening. Daarbij is op basis van voortschrijdend inzicht ook een wijziging doorgevoerd met betrekking tot de behandeling van tantièmes, die niet langer worden beschouwd als een permanent verschil tussen de fiscale en commerciële jaarrekening aangezien deze in beide gevallen als een kostenpost worden beschouwd. Geen aandacht wordt meer besteed aan de methode Van Hoepen bij de verwerking van latente belastingen over herwaardering, omdat deze methode in de praktijk niet of nauwelijks wordt toegepast. Het boek is vooral gericht op de balansbenadering bij de verwerking van belastingen in de commerciële jaarrekening.

Veel inhoudelijke veranderingen zijn een gevolg van aanpassingen in de wetgeving (Titel 9) en de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving van de Raad voor de Jaarverslaggeving. In het bijzonder noemen we hier:

- De vervanging van het begrip jaarverslag door bestuursverslag
- De introductie van de micro-onderneming
- Het vervallen van waardering tegen vervangingswaarde
- De nieuwe waarderingsgrondslag van actuele kostprijs
- De gewijzigde richtlijnen inzake fouterstel.

Andere belangrijke wijzigingen zijn:

- In hoofdstuk 1 wordt uitgebreider ingegaan op doel en functie van externe verslaggeving
- Het onderdeel cijferdetailering en cijfervergelijking is in hoofdstuk 1 vervallen
- Bij de structurering van het kasstroomoverzicht in hoofdstuk 5 is het in eerdere delen gebruikte *basisschema* vervallen
- In hoofdstuk 6 is op basis van voortschrijdend inzicht de uitwerking van sale-and-leasebacktransacties aangepast
- De teksten over deelnemingen in hoofdstuk 7 zijn fors uitgebreid
- Bij de verwerking van opbrengsten en kosten van onderhanden projecten in opdracht van derden in hoofdstuk 8 is de 'completed contract'-methode vervangen door de 'zero profit'-methode
- In hoofdstuk 9 over personeelsbeloningen zijn uitgebreidere voorbeelden opgenomen over aandelenoptieregelingen en is meer aandacht besteed aan het pensioen in eigen beheer van de directeur-grootaandeelhouder
- In hoofdstuk 9 wordt geen aandacht meer besteed aan IAS 19
- Bij de verwerking van vreemde valuta in de jaarrekening, het onderwerp van hoofdstuk 11, worden de 'temporal method' en de 'closing rate method' niet meer gebruikt
- De tekst over organisaties zonder winststreven in hoofdstuk 15 is uitgebreid
- Nieuw in hoofdstuk 23 is de bespreking van een geconsolideerd kasstroomoverzicht.

Daarnaast zijn er vele kleinere wijzigingen doorgevoerd. Er is geen hoofdstuk in dit boek dat ongewijzigd is gebleven. Wat wel is gebleven zijn de bijzondere – door gebruikers zeer gewaardeerde – kenmerken van dit boek:

- Integratie van externe verslaggeving en boekhouden
- Integratie van commerciële en fiscale jaarrekening
- Korte theoretische uiteenzettingen
- Eigentijds taalgebruik
- Veel voorbeelden
- Trefwoorden in de marge
- Per hoofdstuk een begrippenlijst en een zelftoets
- Uitwerkingen van de zelftoets
- Uitgebreid register met vaktermen.

Met deze herziening is *Boekhouden boekstaafd 3* weer geheel up-to-date en blijft dit boek de standaard in het Nederlands voortgezet boekhoudonderwijs. Het boek is studentvriendelijk, goed toegankelijk, goed gestructureerd en geschikt voor zelfstudie. De auteurs hebben met deze herziening een uitstekende prestatie geleverd. Uiteraard met dankzegging aan het fundament dat hiervoor is gelegd door de vorige auteurs.

Bij dit boek behoort ook een *opgavenboek*, zodat de student nog meer kan oefenen met de uitdagende vraagstukken op het gebied van externe verslaggeving, fiscale verslaggeving en boekhouden. De uitwerkingen van de opgaven staan op de bij het boek behorende internetsite www.boekhoudengeboekstaafd.nl. Een deel van de uitwerkingen staat op het docentengedeelte en een deel op het studentengedeelte.

Opmerkingen over de inhoud van dit boek zijn van harte welkom en kunnen leiden tot verbeteringen in de volgende druk. De op- en aanmerkingen kunt u doorgeven aan de uitgever:

Noordhoff Uitgevers bv
Afdeling Hoger Onderwijs
Antwoordnummer 13
9700 VB Groningen
E-mail: info@noordhoff.nl

Martin Hoogendoorn
Ronald Smittenberg



Serie-overzicht

Boekhouden geboekstaafd 1
Opgaven
Uitwerkingen
Boekhouden geboekstaafd 2
Opgaven
Uitwerkingen
Boekhouden geboekstaafd 3
Opgaven
Uitwerkingen

Inhoud

DEEL 1

Boekhouding en verslaggeving 15

1 De verslaggeving 17

- 1.1 De verslaggeving in het algemeen 18
- 1.2 De interne verslaggeving en het klassieke resultatenoverzicht 20
- 1.3 De interne verslaggeving en het analytische resultatenoverzicht 23
- 1.4 Functie van de externe verslaggeving 28
- 1.5 Voorschriften op het terrein van de externe verslaggeving 29
- 1.6 Regelgevende organen 37
 - Begrippenlijst hoofdstuk 1 40

2 De balans in de externe jaarrekening van de onderneming 43

- 2.1 Algemeen 44
- 2.2 Modellen voor de balans 44
- 2.3 Vaste activa 47
- 2.4 Bijzondere waardeverminderingen van vaste activa - 'Impairment' 53
- 2.5 Vlottende activa 55
- 2.6 Eigen vermogen 61
- 2.7 Inkoop van eigen aandelen 71
- 2.8 Voorzieningen 77
- 2.9 Langlopende en kortlopende schulden 78
 - Begrippenlijst hoofdstuk 2 84
 - Zelftoets hoofdstuk 2 86

3 De winst- en verliesrekening in de externe jaarrekening van de onderneming 89

- 3.1 Algemeen 90
- 3.2 Modellen voor de winst- en verliesrekening 92
- 3.3 De regelgeving voor enkele posten op de winst- en verliesrekening 96
- 3.4 Bijzondere baten en lasten 100
- 3.5 'Current operating performance' versus 'All-inclusive' 100
 - Begrippenlijst hoofdstuk 3 104
 - Zelftoets hoofdstuk 3 105

- 4 Het overzicht van het totaalresultaat 107**
 - 4.1 Het overzicht van het totaalresultaat – drie presentatiewijzen 108
 - 4.2 Het recyclingvraagstuk 112
 - 4.3 Een performance-overzicht zonder ‘recycling’ 117
 - [Begrippenlijst hoofdstuk 4](#) 122
 - [Zelftoets hoofdstuk 4](#) 123

- 5 Het kasstroomoverzicht 125**
 - 5.1 Algemeen 126
 - 5.2 De structurering van het kasstroomoverzicht 126
 - 5.3 Enkele bijzonderheden 135
 - [Begrippenlijst hoofdstuk 5](#) 136
 - [Zelftoets hoofdstuk 5](#) 137

- 6 Leasing 139**
 - 6.1 Algemeen 140
 - 6.2 Boeking bij financiële lease 142
 - 6.3 Boeking bij operationele lease 150
 - 6.4 Tussenschakeling van maatschappijen bij lease-overeenkomsten 153
 - 6.5 Sale and leasebacktransacties 159
 - [Begrippenlijst hoofdstuk 6](#) 165
 - [Zelftoets hoofdstuk 6](#) 166

- 7 Waarderingsmethoden voor deelnemingen in de jaarrekening 169**
 - 7.1 Inleidende begrippen 170
 - 7.2 Waardering van deelnemingen – algemeen 172
 - 7.3 Waardering van deelnemingen op verkrijgingsprijs 173
 - 7.4 Waardering van deelnemingen op actuele waarde 177
 - 7.5 Waardering van deelnemingen volgens de vermogensmutatiemethode 178
 - 7.6 Goodwill 188
 - 7.7 De wettelijke reserve deelnemingen 193
 - [Begrippenlijst hoofdstuk 7](#) 196
 - [Zelftoets hoofdstuk 7](#) 198

- 8 Onderhanden projecten in opdracht van derden 201**
 - 8.1 Algemeen 202
 - 8.2 Verwerking van projectopbrengsten en projectkosten 202
 - 8.3 Kostenoverschrijding en verwacht verlies 214
 - 8.4 Voorbeeld met functionele winst- en verliesrekening 219
 - 8.5 Boeking voor de aanbesteder 222
 - [Begrippenlijst hoofdstuk 8](#) 224
 - [Zelftoets hoofdstuk 8](#) 225

- 9 Personeelsbeloningen 229**
- 9.1 Algemeen 230
 - 9.2 Periodiek betaalbare beloningen 230
 - 9.3 Beloningen in de vorm van aandelen of het recht om aandelen te verwerven (personeelsopties) 234
 - 9.4 Uitkeringen na afloop van het dienstverband (pensioenen) 241
 - 9.5 Vut- en andere non-activiteitsregelingen en uitkeringen bij ontslag 245
 - [Begrippenlijst hoofdstuk 9 247](#)
 - [Zelftoets hoofdstuk 9 248](#)
- 10 Financiële instrumenten 249**
- 10.1 Het begrip en de verschijningsvormen van financiële instrumenten 250
 - 10.2 Verwerking, waardering en winstbepaling van financiële instrumenten ('Recognition and measurement') 260
 - 10.3 Presentatie en toelichting van financiële instrumenten ('Presentation and disclosure') 271
 - 10.4 Hedge-accounting 272
 - [Begrippenlijst hoofdstuk 10 283](#)
 - [Zelftoets hoofdstuk 10 285](#)
- 11 Vreemde valuta 287**
- 11.1 Omrekening van vreemde valuta 288
 - 11.2 Transacties in vreemde valuta 289
 - 11.3 Vorderingen op debiteuren en schulden aan crediteuren in vreemde valuta 292
 - 11.4 De omrekening van functionele valuta naar presentatievaluta 297
 - 11.5 De valutaswap 300
 - [Begrippenlijst hoofdstuk 11 305](#)
 - [Zelftoets hoofdstuk 11 306](#)
- 12 Enkele bijzondere onderwerpen 309**
- 12.1 Stelselwijzigingen 310
 - 12.2 Schattingswijzigingen 319
 - 12.3 Foutenherstel 322
 - [Begrippenlijst hoofdstuk 12 328](#)
 - [Zelftoets hoofdstuk 12 329](#)

- 13 De administratie van quasigoederen 331**
 - 13.1 Begrippen en voorbeelden van quasigoederen 332
 - 13.2 Het verband tussen de geldbeweging en de quasigoederenbeweging 333
 - 13.3 De quasigoederenbeweging komt niet in het grootboek 335
 - 13.4 De quasigoederenbeweging komt wel in het grootboek 338
 - [Begrippenlijst hoofdstuk 13](#) 343
 - [Zelftoets hoofdstuk 13](#) 344

- 14 De administratie van statiegeld 347**
 - 14.1 Statiegeld bij emballage 348
 - 14.2 Statiegeld en huurclausule bij emballage 358
 - [Begrippenlijst hoofdstuk 14](#) 362
 - [Zelftoets hoofdstuk 14](#) 363

- 15 De externe verslaggeving in not-for-profit organisaties 365**
 - 15.1 Algemeen 366
 - 15.2 Commerciële stichtingen en verenigingen 366
 - 15.3 Organisaties-zonder-winststreven 370
 - 15.4 Overige niet op winst gerichte organisaties 372
 - [Begrippenlijst hoofdstuk 15](#) 375

DEEL 2

De fiscale jaarrekening 377

- 16 De aangifte vennootschapsbelasting 379**
 - 16.1 De fiscale balans 380
 - 16.2 De fiscale winst- en verliesrekening 395
 - 16.3 De berekening van het belastbaar bedrag, waaronder de opstelling van het saldo fiscale winstberekening 399
 - 16.4 Commerciële jaarrekening en fiscale jaarrekening - enkele voorbeelden 410
 - [Begrippenlijst hoofdstuk 16](#) 417
 - [Zelftoets hoofdstuk 16](#) 420

- 17 De verwerking van de verschuldigde en verrekenbare, en latente vennootschapsbelasting in de commerciële jaarrekening 425**
 - 17.1 De verwerking van over de verslagperiode verschuldigde en verrekenbare belastingen 426
 - 17.2 Latente belastingen: verwerking bij tijdelijke verschillen 428

- 17.3 Een uitgebreid voorbeeld 442
- 17.4 Latente belastingen: verwerking bij beschikbare
voorwaartse verliesverrekening 449
- 17.5 Latente belastingen: waardering 455
[Begrippenlijst hoofdstuk 17](#) 456
[Zelftoets hoofdstuk 17](#) 457

- 18 De verwerking van de vennootschapsbelastinglast
in de commerciële jaarrekening 459**

- 18.1 De verwerking van de vennootschapsbelastinglast in de
commerciële jaarrekening 460
- 18.2 De verwerking van prijswijzigingen van materiële vaste activa 475
- 18.3 Herleiding van de nominale belastingdruk naar de effectieve
belastingdruk 479
[Begrippenlijst hoofdstuk 18](#) 482
[Zelftoets hoofdstuk 18](#) 484

- 19 Integratieve benadering van de vennootschapsbelasting
in de commerciële jaarrekening 485**

- [Zelftoets hoofdstuk 19](#) 509

DEEL 3

De geconsolideerde jaarrekening 515

- 20 De geconsolideerde jaarrekening 517**

- 20.1 Verbonden ondernemingen 518
- 20.2 Waarom consolidatie? 519
- 20.3 Wanneer consolidatie? 523
[Begrippenlijst hoofdstuk 20](#) 532
[Zelftoets hoofdstuk 20](#) 535

- 21 Technische aspecten van de consolidatie 537**

- 21.1 Administratieve voorwaarden voor consolidatie 538
- 21.2 De methode van de integrale consolidatie 539
- 21.3 Integrale consolidatie bij toepassing van de
vermogensmutatiemethode 542
- 21.4 Consolidatie bij een derdenbelang 546
- 21.5 Integrale consolidatie bij toepassing van de
verkoopprijsmethode 553
[Begrippenlijst hoofdstuk 21](#) 562
[Zelftoets hoofdstuk 21](#) 563

- 22 Intercompanytransacties en consolidatie – downstream-sales en upstream-sales 567**
- 22.1 Intercompanytransacties 568
 - 22.2 Intercompany-profits en downstream-sales bij waardering van de deelneming volgens de vermogensmutatiemethode 570
 - 22.3 Intercompany-profits en downstream-sales bij waardering van de deelneming tegen de verkrijgingsprijsmethode 586
 - 22.4 Intercompany-profits en upstream-sales bij waardering van de deelneming volgens de vermogensmutatiemethode 599
 - 22.5 Intercompany-profits en upstream-sales bij waardering van de deelneming tegen de verkrijgingsprijsmethode 613
[Begrippenlijst hoofdstuk 22](#) 616
[Zelftoets hoofdstuk 22](#) 617
- 23 Nadere bijzonderheden bij het opstellen van de geconsolideerde jaarrekening 619**
- 23.1 Consolidatie van buitenlandse deelnemingen 620
 - 23.2 De methode van de proportionele consolidatie 629
 - 23.3 Het geconsolideerde kasstroomoverzicht 634
[Begrippenlijst hoofdstuk 23](#) 640
[Zelftoets hoofdstuk 23](#) 641
- 24 Fusie en overname van ondernemingen 643**
- 24.1 Algemene begrippen 644
 - 24.2 Fusievormen 644
 - 24.3 Overname/samensmelting van belangen 651
 - 24.4 ‘Purchase-accounting’ en ‘Pooling of interests’ 659
[Begrippenlijst hoofdstuk 24](#) 671
[Zelftoets hoofdstuk 24](#) 673
- 25 De boekhouding van ondernemingen met filialen 675**
- 25.1 Algemene begrippen 676
 - 25.2 De zelfstandige filiaalboekhouding 678
 - 25.3 Het combineren van balansen en winst- en verliesrekeningen van hoofdkantoor en filialen 685
[Begrippenlijst hoofdstuk 25](#) 691
[Zelftoets hoofdstuk 25](#) 692
- Lijst van afkortingen 695**
- Register 696**

DEEL 1

Boekhouding en verslaggeving

In deel 1 worden de volgende hoofdstukken behandeld:

- 1 De verslaggeving 17
- 2 De balans in de externe jaarrekening van de onderneming 43
- 3 De winst- en verliesrekening in de externe jaarrekening van de onderneming 89
- 4 Het overzicht van het totaalresultaat 107
- 5 Het kasstroomoverzicht 125
- 6 Leasing 139
- 7 Waarderingsmethoden voor deelnemingen in de jaarrekening 169
- 8 Onderhanden projecten in opdracht van derden 201
- 9 Personeelsbeloningen 229
- 10 Financiële instrumenten 249
- 11 Vreemde valuta 287
- 12 Enkele bijzondere onderwerpen 309
- 13 De administratie van quasigoederen 331
- 14 De administratie van statiegeld 347
- 15 De externe verslaggeving in not-for-profit organisaties 365

Dit boek gaat over boekhouden en externe verslaggeving. Wat betreft de externe verslaggeving onderscheiden we vooral de verslaggeving aan de volgende twee partijen: de eigenaren van de onderneming en de fiscus. En wat betreft de vorm van de externe verslaggeving onderscheiden we de enkelvoudige en de geconsolideerde jaarrekening. In het eerste deel van het boek staat de enkelvoudige jaarrekening van ondernemingen centraal. De onderwerpen fiscale jaarrekening en geconsolideerde jaarrekening behandelen we in respectievelijk het tweede en derde deel van dit boek.

In het eerste hoofdstuk van deel 1 geven we een algemene introductie over de verslaggeving van Nederlandse ondernemingen. We beschrijven daarbij de vormen, functie en omgeving van in het bijzonder de externe verslaggeving in Nederland. Daarbij staan we uiteraard ook stil bij internationale invloeden op de Nederlandse verslaggevingspraktijken, in het bijzonder de International Financial Reporting Standards (IFRS) van de International Accounting Standards Board (IASB).

In de daarop volgende hoofdstukken gaan we dieper in op de verschillende formele overzichten binnen de externe verslaggeving. Naast de balans en de winst- en verliesrekening zijn dat ook het overzicht van het totaalresultaat en het kasstroomoverzicht.

De overige hoofdstukken in deel 1 behandelen de verwerking van meer complexe onderwerpen in de enkelvoudige jaarrekening, zoals leasing, deelnemingen, onderhanden projecten, personeelsbeloningen, financiële instrumenten en vreemde valuta. De laatste hoofdstukken behandelen enkele bijzondere onderwerpen zoals de verwerking van fouten, stelsel- en schattingswijzigingen, alsook de administratie van quasigoederen en statiegeld. Tot slot beschrijven we de externe verslaggeving van not-for-profit organisaties.

1

De verslaggeving

- 1.1 De verslaggeving in het algemeen**
- 1.2 De interne verslaggeving en het klassieke resultatenoverzicht**
- 1.3 De interne verslaggeving en het analytische resultatenoverzicht**
- 1.4 Functie van de externe verslaggeving**
- 1.5 Voorschriften op het terrein van de externe verslaggeving**
- 1.6 Regelgevende organen**

1.1 De verslaggeving in het algemeen

In de vorige delen van deze serie kwam al diverse malen naar voren dat de boekhouding periodiek leidt tot ten minste twee financiële overzichten, namelijk de *balans* en de *winst- en verliesrekening* (of resultatenrekening).

In de eerste plaats worden deze overzichten opgesteld voor de leiding van een onderneming. We spreken dan van de *interne jaarrekening*. Veel ondernemingen willen overigens dit interne cijfermateriaal voor het bedrijfsbeleid en de beheersing van bedrijfsprocessen vaker dan eenmaal per jaar beschikbaar hebben. De term interne *jaarrekening* is dus formeel gesproken niet juist. We kunnen daarom beter de ruimere term ‘interne verslaggeving’ gebruiken. In de volgende paragrafen staan we stil bij deze vorm van verslaggeving.

In de tweede plaats stelt een onderneming een financieel overzicht op voor externe gebruikers. Volgens artikel 3:15i BW (Burgerlijk Wetboek) moet iedereen die een bedrijf of zelfstandig beroep uitoefent (de ondernemer), een zodanige administratie voeren dat steeds zijn rechten en verplichtingen bekend zijn. Over de manier waarop de boekhouding moet worden gevoerd en de balans moet worden opgesteld, gaf de wetgever lange tijd slechts weinig voorschriften. Artikel 2:10 BW bevat voor rechtspersonen een soortgelijke bepaling als artikel 3:15i BW voor ondernemers. Voor rechtspersonen is in artikel 2:10 BW bovendien de verplichting opgenomen om een balans en een staat van baten en lasten op te maken en op papier te stellen.

Met het ontstaan van de vennootschappelijke ondernemingsvorm (in het bijzonder de besloten vennootschap, bv, en de naamloze vennootschap, nv) en de coöperatie kregen we rechtsvormen waarbij de leiding vaak geheel of gedeeltelijk bestaat uit personen die geen eigenaar zijn. De jaarrekening doet hier dienst als informatie- en verantwoordingsmiddel van de leiding tegenover de externe eigenaren. De ondernemingsleiding kan de jaarrekening gebruiken om de eigenaren te informeren over de geleverde financiële prestaties van de onderneming. Tegelijkertijd kan de ondernemingsleiding het gevoerde beleid achter de financiële prestaties verantwoorden. De jaarrekening is een hulpmiddel om financiële informatie te verstrekken aan geïnteresseerde derden, zoals aandeelhouders, banken en andere vermogensverstrekkers, maar ook werknemers, klanten en leveranciers. Voor deze groep personen en instellingen kan de informatie in de jaarrekening belangrijk zijn bij het voorbereiden en nemen van beslissingen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de beslissing om wel of niet aandelen van de onderneming te kopen of wel of niet een lening te verstrekken en zo ja, tegen welk tarief. Maar de informatie in de jaarrekening kan ook worden gebruikt om in te schatten wat het toekomstperspectief van de onderneming is om te bepalen of je aan de onderneming wilt leveren of ervoor wilt werken. We kunnen de informatie in de jaarrekening ook gebruiken om vast te stellen welke bijdrage de ondernemingsleiding heeft geleverd aan de financiële prestaties. De leiding kan de externe jaarrekening gebruiken om de invloed van haar keuzes op de financiële toestand en prestaties te verantwoorden. Buitenstaanders kunnen dan beoordelen of het management de onderneming goed heeft bestuurd. Het gaat dan niet zozeer om de totale prestatie van de onderneming, maar om dat deel van de prestaties dat direct kan worden toegerekend aan de prestaties

van de ondernemingsleiding. Deze informatie kan bijvoorbeeld door de eigenaren worden gebruikt om de beloning van het bestuur van de onderneming te bepalen.

Het bestuur van een nv of een bv moet binnen vijf maanden na afloop van het boekjaar de jaarrekening beschikbaar stellen aan de aandeelhouders. Voor beursvennootschappen geldt een termijn van vier maanden. Bij het opstellen van de jaarrekening voor deze eigenaren – de zgn. *externe jaarrekening* – moet een onderneming zich houden aan de wet- en regelgeving voor de externe jaarrekening.

Het gaat hier met name om de in Titel 9 Boek 2 BW vastgelegde wetgeving en de Richtlijnen van de Raad voor de Jaarverslaggeving. Ook kan een in Nederland gevestigde onderneming te maken krijgen met de International Financial Reporting Standards (IFRS) van de International Accounting Standards Board (IASB).

De wetgever heeft ook bepaald dat de externe jaarrekening van bijvoorbeeld elke nv en bv – geheel of gedeeltelijk – openbaar gemaakt moet worden. Dit gebeurt door deze jaarrekening voor iedereen beschikbaar te stellen bij het Handelsregister van de Kamer van Koophandel. De maximale termijn waarbinnen dat volgens de wetgever moet gebeuren, is twaalf maanden. We spreken in dit verband van de *gepubliceerde jaarrekening* of van de *publicatiestukken*.

Strikt genomen is voor de externe (gepubliceerde) jaarrekening de term *jaarrekening* niet op zijn plaats, omdat deze – soms verplicht, soms vrijwillig – meer omvat dan de balans en de winst- en verliesrekening (en de toelichting op deze overzichten); voorbeelden zijn het bestuursverslag, de 'overige gegevens', meerjarenoverzichten enzovoort. We kunnen daarom beter spreken over 'externe financiële verslaggeving'. Deze ruimere term is ook beter omdat de externe financiële verslaggeving niet altijd betrekking heeft op een jaarperiode. We kunnen bijvoorbeeld ook verslag doen over de periode van een half jaar of een kwartaal (halfjaar- en kwartaalberichten). Ook kan de externe verslaggeving betrekking hebben op een bijzondere gebeurtenis zoals het externe verslag bij een emissie van aandelen (emissieprospecti). Ten slotte hoeft de externe verslaggeving niet altijd een financieel verslag op te leveren. Het kan ook gaan om een sociaal verslag of een duurzaamheidsverslag. Een bijzondere externe gebruiker van financiële informatie over de onderneming is de Belastingdienst (de fiscus). Aangezien de overheid belasting heft over de door de onderneming gemaakte winst, wil de Belastingdienst jaarlijks beschikken over een winst- en verliesrekening, een balans en een berekening van het belastbare bedrag.

De aan de Belastingdienst te verstrekken informatie moet voldoen aan speciale regels, vastgelegd in belastingwetten. De jaarrekening die wordt opgesteld voor de Belastingdienst is de *fiscale jaarrekening*.

In verband met de speciale regels die voor de opstelling van de fiscale jaarrekening gelden, kan deze afwijken van de interne jaarrekening en eveneens van de externe jaarrekening.

De verslaggeving voor de Belastingdienst behandelen we in deel 2 van dit boek. In dat deel introduceren we ook de term commerciële jaarrekening als tegenhanger van de term fiscale jaarrekening. Met commerciële jaarrekening

bedoelen we dan de enkelvoudige of vennootschappelijke jaarrekening die is opgesteld volgens de wetten en regels die gelden voor de externe jaarrekening. Tegenover de enkelvoudige jaarrekening staat de geconsolideerde jaarrekening. De geconsolideerde jaarrekening is een groepsjaarrekening waarin de financiële gegevens uit de afzonderlijke jaarrekeningen van de groepsmaatschappijen en van andere in de consolidatie meegenomen rechtspersonen en vennootschappen zodanig zijn geaggregeerd, dat een beeld ontstaat alsof er slechts één onderneming is. De geconsolideerde jaarrekening behandelen we in deel 3 van dit boek.

Een relatief nieuw fenomeen in de verslaggeving is het integrale verslag ('integrated reporting'). Een integraal verslag is een weergave van de prestaties en toestand van een onderneming op grond van een integrale benadering ('integrated thinking'). De integrale benadering houdt in dat we niet alleen naar financiële aspecten van de bedrijfsvoering kijken, maar ook naar niet-financiële aspecten en dan ook nog eens in samenhang. Dus niet los van elkaar, zoals we kunnen doen in een apart sociaal en duurzaam verslag naast het financiële verslag. Een onderneming informeert externe partijen in een integraal verslag over de waarde die ze heeft toegevoegd (of vernietigd) met betrekking tot al het kapitaal dat haar daarbij ter beschikking stond. In het bijzonder gaat het naast het financiële kapitaal om het menselijke kapitaal (arbeid) en het maatschappelijke kapitaal (milieu). In dit verband spreken we ook wel van maatschappelijk verantwoord ondernemen. Het integrale verslag informeert belanghebbenden over de mate waarin een onderneming maatschappelijk verantwoord heeft ondernomen in de verslagperiode. Tegelijkertijd legt de ondernemingsleiding verantwoording af aan externe partijen over de maatschappelijke verantwoordelijkheid van haar beleid.

In deel 1 besteden we uitvoerig aandacht aan de externe verslaggeving. In deel 2 staat de fiscale jaarrekening centraal. In deel 3 behandelen we de geconsolideerde jaarrekening.

1.01

1.2 De interne verslaggeving en het klassieke resultatenoverzicht

In de vorige paragraaf kwam al naar voren dat de interne verslaggeving met name gericht is op het verstrekken van informatie voor het bedrijfsbeleid en de beheersing van bedrijfsprocessen door de ondernemingsleiding. Ook stelden we dat de leiding deze informatie vaker dan eenmaal per jaar beschikbaar wil hebben.

Dit geldt in het bijzonder voor de cijfers over de resultaten. Vandaar dat in veel ondernemingen *winst- en verliesrekeningen op korte termijn* (bijvoorbeeld per maand) worden samengesteld. Belangrijk hierbij is dat deze overzichten snel na afloop van de betrokken periode beschikbaar zijn.

Voor de *winst- en verliesrekening op korte termijn* kunnen we bij een industriële onderneming gebruikmaken van het klassieke overzicht, dat we als volgt kunnen opstellen.

Winst- en verliesrekening op korte termijn

Omzet	€
Mutatie voorraad gereed product en product in bewerking	-
	€
Totale werkelijke kosten:		
Kosten van grond- en hulpstoffen	€
Lonen en salarissen	-
Sociale lasten	-
Afschrijvingskosten	-
Verkoopkosten	-
Algemene beheerskosten	-
	-
	€
Overige resultaten	-
Winst (of Verlies) vóór belasting	€

VOORBEELD 1.1

Op de saldibalans per 31 januari 2016 van de industriële onderneming Roro Zoetwaren bv in Raamsdonksveer komt voor:

Nr.	Rekening	Debet	Credit
400	Verbruik grondstoffen	€ 96.000	
405	Verbruik hulpstoffen	- 11.000	
410	Directe personeelskosten	- 106.000	
411	Indirecte personeelskosten	- 69.000	
431	Afschrijvingskosten gebouw enz.	- 36.000	
499	Overboekingsrekening		€ 488.000
	Tellingen rubriek 4	€ 488.000	€ 488.000
500	Kosten afdeling Huisvesting	€ 59.400	
505	Dekking afdeling Huisvesting		€ 60.000
510	Kosten afdeling Krachtcentrale	- 28.800	
515	Dekking afdeling Krachtcentrale		- 27.000
540	Kosten afdeling Fabricage	- 181.200	
545	Dekking afdeling Fabricage		- 186.400
550	Kosten afdeling Verkoop	- 94.200	
555	Dekking afdeling Verkoop		- 92.000
	Tellingen rubriek 5	€ 363.600	€ 365.400
600	Verbruik grondstoffen	€ 96.000	
601	Directe personeelskosten	- 104.000	
602	Toeslag indirecte fabricagekosten	- 186.400	
610	Standaardverbruik grondstoffen		€ 93.600
611	Standaard directe personeelskosten		- 100.400
612	Standaardtoeslag indirecte fabricagekosten		- 179.600
630	Betaalde directe personeelskosten	- 106.000	
631	Verrekenbare directe personeelskosten		- 104.000
	Tellingen rubriek 6	€ 492.400	€ 477.600

Nr.	Rekening	Debet	Credit
800	Kostprijs verkopen	€ 519.600	
810	Toeslag directe verkoopkosten	- 8.400	
815	Toeslag indirecte verkoopkosten	- 92.000	
840	Opbrengst verkopen		€ 676.000
850	Werkelijke directe verkoopkosten	- 9.400	
855	Standaard directe verkoopkosten		- 8.400
	Tellingen rubriek 8	€ 629.400	€ 684.400
960	Huuropbrengst		€ 14.000
980	Resultaat verkoop bedrijfsauto	€ 8.000	

Zowel de voorraad gereed product als de voorraad product in bewerking wordt geadministreerd tegen standaardkosten.

Gevraagd

- Bereken aan de hand van de gegevens op de saldibalans per 31 januari 2016 de winst over januari 2016 vóór belasting.
- Bereken over januari 2016 de mutatie in de voorraad gereed product en product in bewerking.
- Stel de winst- en verliesrekening over januari 2016 samen en gebruik daarbij het eerder in deze paragraaf gegeven model voor het klassieke resultatenoverzicht.

Uitwerking

1	Van de resultaatrubrieken 4, 5, 6, 8 en 9 is	
	• de som van de debetbedragen	
	€488.000 + €363.600 + €492.400 + €629.400 + €8.000 =	€ 1.981.400
	• de som van de creditbedragen	
	€488.000 + €365.400 + €477.600 + €684.400 + €14.000 =	- 2.029.400
	Winst januari 2016	€ 48.000
2	Saldo rekening 800 <i>Kostprijs verkopen</i>	€ 519.600
	Saldi rekeningen 610, 611 en 612	
	€93.600 + €100.400 + €179.600 =	- 373.600
	De mutatie in de voorraad gereed product en product in bewerking over januari 2016 is een voorraad <i>vermindering</i> van	€ 146.000

3 Winst- en verliesrekening over januari 2016

Omzet		€ 676.000
Mutatie voorraad gereed product en product in bewerking		- 146.000
		-
		€ 530.000
Totale werkelijke kosten:		
Verbruik grondstoffen	€	96.000
Verbruik hulpstoffen	-	11.000
Directe personeelskosten	-	106.000
Indirecte personeelskosten	-	69.000
Afschrijvingskosten gebouw	-	36.000
enz.	enz.	
		- 488.000
		-
		€ 42.000
Overige resultaten:		
Huuropbrengst	+ €	14.000
Resultaat verkoop bedrijfsauto	- -	8.000
		- 6.000
		+
Winst januari 2016 vóór belasting	€	48.000

1.02, 1.03

1.3 De interne verslaggeving en het analytische resultatenoverzicht

Voor het management is de informatieve waarde van het klassieke resultatenoverzicht (zie paragraaf 1.2) beperkt.

Met name bij een industriële onderneming is in zo'n overzicht niets terug te vinden over de resultaten van het zgn. *omvormingsproces*. Wanneer we hierover in de boekhouding gedetailleerde cijfers vastleggen, kunnen we aan het management veel meer informatie over de resultaten verstrekken met behulp van een *analytisch resultatenoverzicht*. Voor zo'n overzicht gebruiken we het volgende model.

Winst- en verliesrekening op korte termijn

Standaardverkoopresultaat		V/W €
Resultaat directe verkoopkosten		V/W -
		V/W €
<i>Afdelingsresultaten</i>		V/W -
<i>Fabricageresultaten</i>			
Efficiencyresultaat fabricage	V/W €	
Loonniveauresultaat	V/W -	
		V/W -
		V/W €
<i>Overige resultaten</i>			
Huuropbrengst	V/W €	
Resultaat verkoop vaste activa	V/W -	
		V/W -
Winst (of Verlies) vóór belasting		V/W €

VOORBEELD 1.1 (VERVOLG)*Gevraagd*

- 4** Bereken voor Roro Zoetwarenfabrikant bv over januari 2016:
- het standaardverkoopresultaat;
 - het resultaat directe verkoopkosten;
 - de afdelingsresultaten;
 - de fabricageresultaten, bestaande uit:
 - efficiencyresultaat fabricage, en
 - loonniveauresultaat;
 - de overige resultaten.
- 5** Stel de winst- en verliesrekening over januari 2016 samen en gebruik daarbij het hiervóór gegeven model voor het analytische resultatenoverzicht.

Uitwerking

- 4 a** Met de cijfers in rubriek 8 maken we het volgende overzicht:

840 Opbrengst verkopen		€	676.000
800 Kostprijs verkopen (standaardfabricagekostprijs)	€	519.600	
810 Toeslag directe verkoopkosten	-	8.400	
815 Toeslag indirecte verkoopkosten	-	92.000	
Standaard commerciële kostprijs verkopen		-	620.000
Standaardverkoopresultaat		W €	56.000

- b** Ook voor het berekenen van het resultaat directe verkoopkosten verschaft rubriek 8 de informatie:

850 Werkelijke directe verkoopkosten	€	9.400
855 Standaard directe verkoopkosten	-	8.400
Resultaat directe verkoopkosten	V €	1.000

c De afdelingsresultaten vinden we met de cijfers in rubriek 5:

Totaal van de geboekte bedragen op	
• de kostenrekeningen	€ 363.600
• de dekkingsrekeningen	- 365.400
Afdelingsresultaten	W € 1.800

d Het efficiencyresultaat fabricage berekenen we met behulp van de cijfers op

• de rekeningen 600, 601 en 602	Totaal € 386.400
• de rekeningen 610, 611 en 612	Totaal - 373.600
Efficiencyresultaat fabricage	V € 12.800

Voor het berekenen van het loonniveauresultaat verschaft rubriek 6 ook de informatie:

630 Betaalde directe personeelskosten	€ 106.000
631 Verrekende directe personeelskosten	- 104.000
Loonniveauresultaat	V € 2.000

e De overige resultaten bestaan uit de huuropbrengst van W €14.000 en het resultaat verkoop bedrijfsauto van V €8.000.

5 Winst- en verliesrekening over januari 2016

Standaardverkoopresultaat	W €	56.000
Resultaat directe verkoopkosten	V -	1.000
	W €	55.000
<i>Afdelingsresultaten</i>	W -	1.800
<i>Fabricageresultaten</i>		
Efficiencyresultaat fabricage	V €	12.800
Loonniveauresultaat	V -	2.000
	V €	14.800
	W €	42.000
<i>Overige resultaten</i>		
Huuropbrengst	W €	14.000
Resultaat verkoop bedrijfsauto	V -	8.000
	W -	6.000
Winst januari 2016 vóór belasting	W €	48.000

Met de analyse van het perioderesultaat naar deelresultaten kunnen we veel verder gaan dan in voorgaande winst- en verliesrekening is aangegeven. Zo kunnen we het 'efficiencyresultaat fabricage' splitsen naar de componenten:

Verbruik grondstoffen	V €	2.400
Directe personeelskosten	V -	3.600
Toeslag indirecte fabricagekosten	V -	6.800
	V €	12.800

Op diverse plaatsen in bovenstaande winst- en verliesrekening zijn nog verdergaande splitsingen van de vermelde resultaten mogelijk. In deel 2 van deze serie zijn we daarvan diverse voorbeelden tegengekomen.

Analyse naar deelresultaten in een geautomatiseerde omgeving

In een geautomatiseerde omgeving wordt voor de analyse naar deelresultaten meestal gebruikgemaakt van 'downdrilling'. Daarbij worden door middel van muiskliks in onderliggende overzichten de resultaten steeds verder gedetailleerd. Wanneer op het scherm het perioderesultaat is weergegeven, kunnen we met een muisklik op de regel van januari 2016 de specificatie opvragen, die er als volgt uitziet.

Downdrilling

Specificatie perioderesultaat januari 2016		
1	Standaardverkoopresultaat	W € 56.000
2	Resultaat directe verkoopkosten	V - 1.000
3	Afdelingsresultaten	W - 1.800
4	Fabricageresultaten	V - 14.800
5	Overige resultaten	W - 6.000
		W € 48.000

Wanneer we klikken op regel 4, verschijnt een scherm met een specificatie van de fabricageresultaten.

Specificatie fabricageresultaten januari 2016		
1	Efficiencyresultaat fabricage	V € 12.800
2	Loonniveauresultaat	V - 2.000
		V € 14.800

Van het efficiencyresultaat fabricage (regel 1 in voorgaande specificatie) kunnen we de volgende nadere specificatie krijgen.

Specificatie efficiencyresultaat fabricage januari 2016		
1	Verbruik grondstoffen	V € 2.400
2	Directe personeelskosten	V - 3.600
3	Toeslag indirecte fabricagekosten	V - 6.800
		V € 12.800

Deze manier van detailleren van cijfers is heel efficiënt, omdat zij managers meteen een antwoord op hun vragen geeft.

De interne jaarrekening

Naast de hiervóór bedoelde informatie over een bepaalde korte periode is het ook zinvol de *cumulatieve* cijfers te verschaffen tot en met de betrokken periode waarover we verslag uitbrengen.

Een onderneming waar het boekjaar samenvalt met het kalenderjaar én die werkt met maandelijks resultatenoverzichten, stelt dus aan het eind van 2015 op:

- een resultatenoverzicht over december 2015;
- een resultatenoverzicht over januari tot en met december 2015, of anders gezegd over het *jaar 2015*.

Bovendien wordt aan het eind van 2015 opgesteld:

- een balans per 31 december 2015.¹

Uit het voorafgaande ontstaat misschien de gedachte dat de winst- en verliesrekening over 2015 en de balans per 31 december 2015 voor de leiding van de onderneming – de zgn. *interne jaarrekening* – ‘vanzelf’ uit de eerder opgestelde maandoorzichten beschikbaar komt.

Die gedachte is echter niet juist, en wel om de volgende redenen:

- Bij de bepaling van het jaarresultaat moet nog rekening worden gehouden met bijzondere resultaten, die bij de opstelling van de maandelijks resultatenoverzichten buiten beschouwing zijn gebleven.
- Bij de bepaling van het jaarresultaat moet ook nog rekening worden gehouden met algemene kosten die in de maandelijks winst- en verliesrekeningen niet worden toegerekend en eveneens met belastingen.
- Wanneer in de loop van het jaar blijkt dat fouten zijn gemaakt in de boekhouding, kunnen dan al correcties worden aangebracht. Het is ook mogelijk dat bepaalde correcties pas worden verricht aan het eind van het boekjaar, omdat dan als het ware de boekhouding van het hele jaar nog eens extra onder de loop wordt genomen. Ook kunnen de correcties betrekking hebben op reeds afgesloten boekjaren. Het onderwerp ‘foutenherstel’ komt aan de orde in hoofdstuk 12.

Detailtering en vergelijking van cijfers naar aanleiding van de interne jaarrekening

De betekenis van de interne jaarrekening als informatiemiddel neemt toe door allerlei cijfers verder te detailteren en/of te vergelijken met andere cijfers. Aangezien de jaarrekening bestaat uit de winst- en verliesrekening over een bepaald boekjaar én uit de balans per het eind van dat boekjaar, kunnen we bij de diverse cijfervergelijkingen ook *balanscijfers* betrekken.

In dit verband kunnen we denken aan de berekening van ratio's als:

- liquiditeitsratio's;
- solvabiliteitsratio's;
- rentabiliteitsratio's;
- omzetsnelheid en omzetduur van de goederenvoorraad;
- gemiddelde termijn van krediet verstrekt aan debiteuren;
- gemiddelde termijn van krediet ontvangen van crediteuren;
- enzovoort.

¹ Zo nodig kunnen ook aan het eind van kortere perioden tussentijdse balansen worden opgesteld.

De zojuist genoemde ratio's – en ook allerlei *absolute* cijfers als omzet per werknemer, omzet per m² verkoopoppervlakte en dergelijke – krijgen in feite pas betekenis door ze te hanteren bij:

- *de periodevergelijking*
Zoals we al eerder zagen, vergelijken we hierbij per individueel bedrijf gelijksoortige cijfers uit verschillende perioden met elkaar. Hierdoor ontstaat de mogelijkheid aan de hand van deze cijfers een bepaalde ontwikkeling in de tijd waar te nemen.
- *de budgetvergelijking*
Bij de budgetvergelijking vergelijken we de cijfers of ratio's op basis van de interne jaarrekening met de gebudgetteerde (begrote) cijfers of ratio's.
- *de bedrijfsvergelijking*
Bij een bedrijfsvergelijking vergelijken we zowel absolute cijfers als verhoudingscijfers van een individueel bedrijf met de gemiddelde cijfers van gelijksoortige bedrijven in dezelfde branche.
Voor het bedrijfsbeleid is de vergelijking van de eigen cijfers met de gemiddelde cijfers uit de branche natuurlijk van groot belang. Hierdoor kunnen we immers fouten in de eigen organisatie opsporen en verliesbronnen aanwijzen. Op basis van die gegevens kunnen we maatregelen nemen om de eigen cijfers in de toekomst te verbeteren.

1.06 – 1.08

1.4 Functie van de externe verslaggeving

Een belangrijke functie van de externe verslaggeving is het periodiek afleggen van verantwoording door de ondernemingsleiding over het gevoerde beleid aan de vermogensverschaffers. De bekendste vorm van externe verslaggeving is de jaarrekening. De *verantwoordingsfunctie* van de externe jaarrekening werd vooral noodzakelijk door het optreden van een (personele) scheiding tussen leiding en vermogensverschaffing. Naast de verantwoordingsfunctie aan de vermogensverschaffers is er een andere belangrijke functie van de externe jaarrekening. Dit is de informatie- of allocatiefunctie.

Verantwoordings-
functie

Allocatiefunctie

De informatie die we door middel van de externe jaarrekening publiceren, kan behulpzaam zijn bij het nemen van *allocatiebeslissingen*. Het gaat dan om het informeren van degenen die hun financiële middelen aan de onderneming ter beschikking willen (blijven) stellen: het alloceren van financieringsmiddelen. Voor een goede allocatie van financieringsmiddelen is goede informatieverschaffing over de (financiële) toestand en de (financiële) prestaties van de onderneming onontbeerlijk. De externe verslaggeving kan daar natuurlijk een belangrijke rol in vervullen.

De *gebruikers* van de externe jaarrekening bestaan tegenwoordig overigens niet alleen uit vermogensverschaffers. Gebruikers van de externe jaarrekening kunnen zijn:

- (potentiële) verschaffers van risicodragend vermogen;
- (potentiële) verschaffers van niet-risicodragend vermogen;
- (potentiële) werknemers, vakbonden en ondernemingsraad;
- beleggingsanalisten;
- de Vereniging van Effectenbezitters;
- leveranciers en afnemers;
- overheid;
- omwonenden;
- belangenverenigingen, zoals milieuorganisaties.

Corporate governance is in de laatste jaren een belangrijk thema geworden voor de bestuurders van ondernemingen. De ondernemingsbestuurders en hun toezichthouders (de Raad van Commissarissen) zijn verantwoordelijk voor de naleving van de wet- en regelgeving die voor de onderneming geldt. Daarnaast zijn zij verantwoordelijk voor de beheersing van de risico's die verbonden zijn aan het ondernemen. Het afleggen van verantwoording over deze zaken speelt tegenwoordig een steeds belangrijker rol in de externe verslaggeving. De in Nederland maar ook internationaal recentelijk opgestelde corporate governance codes en de wettelijke verplichting voor beursvennootschappen om daarover te rapporteren, getuigen van deze ontwikkeling.

Alle hiervóór genoemde gebruikers kunnen geïnteresseerd zijn in de (financiële) gang van zaken bij een onderneming. Uiteraard zijn de informatiebehoeften van deze gebruikers niet identiek. De verschillende doelen van de externe verslaggeving stellen verschillende eisen. Dit leidt tot een verbreding van het aantal en de inhoud van de rapporteringsonderwerpen in de externe verslaggeving. Vandaar ook dat het belang van niet-financiële informatie in de externe verslaggeving recentelijk is toegenomen. Denk hierbij in het bijzonder aan de ontwikkelingen op het gebied van de integrale verslaggeving.

1.09

1.5 Voorschriften op het terrein van de externe verslaggeving

In Nederland heeft het tot ongeveer 1970 geduurd voordat wettelijke voorschriften op het terrein van de externe jaarrekening ontstonden. Op dit moment zijn de wettelijke regels voor de externe verslaggeving (in het bijzonder de jaarrekening en het bestuursverslag) te vinden in Titel 9 Boek 2 BW.

De wettelijke regels voor de externe verslaggeving zijn sindsdien herhaaldelijk herzien, voor het laatst per 1 november 2015. De laatste herziening is het gevolg van de implementatie van de EU-Richtlijn jaarrekening (Richtlijn 2013/34/EU), de vervanger van de 4^e en 7^e EG-Richtlijn, in de Nederlandse wet. Deze wetwijziging wordt aangeduid als '*Uitvoeringswet richtlijn jaarrekening*'. Samen met de wetwijziging zijn ook een aantal aan het jaarrekeningenrecht gerelateerde Besluiten aangepast, in het bijzonder het '*Besluit modellen jaarrekening*' en het '*Besluit actuele waarde*'.

In dit boek gaan we zoveel mogelijk uit van de gewijzigde wetgeving. Formeel zijn de gewijzigde wettelijke regels pas van toepassing op boekjaren die aanvangen op of na 1 januari 2016. Maar ze mogen ook al worden toegepast op boekjaren die aanvangen op of na 1 januari 2015. Een van de wijzigingen betreft de afschaffing van de scontrovorm van de winst- en verliesrekening. In dit boek gebruiken we deze vorm omwille van de duidelijkheid nog wel in de voorbeelden. Voor boekjaren die beginnen op of na 1 januari 2016 is dat dus in de jaarrekening niet meer toegestaan.

De voorschriften van Titel 9 Boek 2 BW zijn in beginsel integraal van toepassing op *alle*:

- naamloze vennootschappen;
- besloten vennootschappen met beperkte aansprakelijkheid;
- coöperaties;
- onderlinge waarborgmaatschappijen.

Voor sommige rechtspersonen gelden ontheffingen dan wel vrijstellingen en/of verlichtingen.

Daarnaast is Titel 9 Boek 2 BW van toepassing op:

- de commanditaire vennootschap en de vennootschap onder firma, waarvan alle volledig aansprakelijke vennoten kapitaalvennootschappen naar buitenlands recht zijn;
- (onder bepaalde voorwaarden) de stichting en de vereniging die één of meer ondernemingen in stand houden, die in het handelsregister moeten worden ingeschreven (de zgn. nijvere of commerciële stichting of vereniging);
- (ongeacht hun rechtsvorm) banken, betaalinstanties, en elektronische geldinstellingen bedoeld in de Wet op het financieel toezicht;
- verzekeringsmaatschappijen bedoeld in de Wet op het financieel toezicht.

De wettelijke regels volgens Titel 9 Boek 2 BW bevatten:

a inrichtingseisen

Het gaat hier om bepalingen die in acht genomen moeten worden bij het opstellen van:

- 1 de jaarrekening;
- 2 het bestuursverslag en
- 3 de overige te verstrekken gegevens ter vaststelling door de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (bij een nv of bv).

b publicatie-eisen

Deze eisen hebben betrekking op het openbaar maken van de bij a1, 2 en 3 genoemde onderdelen van het jaarlijkse externe financiële verslag.

c controle-eisen

Hier gaat het om voorschriften met betrekking tot de controle van de jaarrekening en het onderzoek van het bestuursverslag en de overige gegevens door een daartoe bevoegde *externe* deskundige (een registeraccountant of een certificeringsbevoegde Accountant-Administratieconsulent).

Ad a De inrichtingseisen

Onder jaarrekening wordt in de wet verstaan: de enkelvoudige jaarrekening die bestaat uit de balans en de winst- en verliesrekening met de toelichting, en de geconsolideerde jaarrekening indien de rechtspersoon een geconsolideerde jaarrekening opstelt.

De *enkelvoudige jaarrekening* is de jaarrekening van één bepaalde rechtspersoon (bijvoorbeeld nv A). De *geconsolideerde jaarrekening* is de jaarrekening van één bepaalde rechtspersoon en de vennootschappen waarmee de rechtspersoon een groep of groepsdeel vormt (bijvoorbeeld nv A met bv B en bv C).² De belangrijkste bepalingen met betrekking tot de externe jaarrekening zijn te vinden in artikel 2:362 BW:

- ‘De jaarrekening geeft volgens normen die in het maatschappelijk verkeer als aanvaardbaar worden beschouwd een zodanig inzicht dat een verantwoord oordeel kan worden gevormd omtrent het vermogen en het resultaat, alsmede voor zover de aard van een jaarrekening dat toelaat, omtrent de solvabiliteit en de liquiditeit van de rechtspersoon. ...’ (lid 1);
- ‘De balans met de toelichting geeft getrouw, duidelijk en stelselmatig de grootte van het vermogen en zijn samenstelling in actief- en passiefposten op het einde van het boekjaar weer. ...’ (lid 2);

² De geconsolideerde jaarrekening komt uitgebreid aan de orde in de deel 3 van dit boek.

- 'De winst- en verliesrekening met de toelichting geeft getrouw, duidelijk en stelselmatig de grootte van het resultaat van het boekjaar en zijn afleiding uit de posten van baten en lasten weer.' (lid 3);
- 'Indien het verschaffen van het in lid 1 bedoelde inzicht dit vereist, verstrekt de rechtspersoon in de jaarrekening gegevens ter aanvulling van hetgeen in de bijzondere voorschriften van en krachtens deze titel wordt verlangd. Indien dit noodzakelijk is voor het verschaffen van dat inzicht, wijkt de rechtspersoon van de voorschriften af; de reden van deze afwijking wordt in de toelichting uiteengezet, voor zover nodig onder opgaaf van de invloed ervan op vermogen en resultaat.' (lid 4).

In lid 1 van artikel 2:362 BW vinden we de zgn. *algemene bepaling*, die betrekking heeft op het getrouwe beeld en het vereiste inzicht van de jaarrekening. Lid 4 verwijst naar de aanvullende *bijzondere bepalingen* van Titel 9. Van groot belang in lid 4 is de passage 'Indien dit noodzakelijk is voor het verschaffen van dit inzicht, wijkt de rechtspersoon van de (bijzondere) voorschriften af.' Uit deze passage blijkt dat de algemene bepaling van het vereiste inzicht (artikel 2:362 lid 1 BW) voorrang heeft boven de bijzondere bepalingen. We noemen dit '*de derogerende³ werking van het getrouwe beeld*'. Deze afwijking is uitsluitend bedoeld voor het geval dit *noodzakelijk* is voor het vereiste inzicht, dus niet voor het verschaffen van een '*beter*' inzicht.

Derogerende werking van het getrouwe beeld

Indeling balans en winst- en verliesrekening

Uit de wet kunnen de volgende *hoofddelingen* voor de balans en de winst- en verliesrekening worden afgeleid.

Hoofddeling balans	
Vaste activa	Eigen vermogen
Immateriële vaste activa	
Materiële vaste activa	Voorzieningen
Financiële vaste activa	
Vlottende activa	Schulden
Vorraden	(Overlopende passiva) ²
Vorderingen	
Effecten	
Liquide middelen	
(Overlopende activa) ¹	

1 Voor zover niet vermeld onder de vorderingen. De overlopende activa – vooruitbetaalde bedragen en nog te ontvangen bedragen – worden ook wel transitorische activa genoemd.

2 Voor zover niet vermeld onder de schulden. De overlopende passiva – nog te betalen bedragen en vooruitontvangen bedragen – worden ook wel transitorische passiva genoemd.

Op basis van deze hoofddelingen zijn zowel voor de balans als voor de winst- en verliesrekening enkele modellen ontworpen, waaruit door de nv of bv een keuze moet worden gemaakt bij het opstellen van de externe jaarrekening. Verder zijn er afzonderlijke modellen ontwikkeld voor banken, verzekeringmaatschappijen en beleggingsinstellingen.

3 De uitdrukking: 'Een speciale bepaling derogeert aan een algemene bepaling', betekent volgens het Groot Woordenboek der Nederlandse Taal: de speciale bepaling gaat daarbij voor.

Hoofdingeling winst- en verliesrekening

Bedrijfsopbrengsten	
Bedrijfslasten	
Bedrijfsresultaat	€
Financiële baten en lasten	
Resultaat voor belastingen	
Belastingen	-
Aandeel in winst en verlies van ondernemingen waarin wordt deelgenomen	
Resultaat na belastingen	€

**Besluit modellen
jaarrekening**

Van deze modellen, die zijn te vinden in het ‘*Besluit modellen jaarrekening*’ (1983, voor het laatst gewijzigd 1 november 2015), geven we in de hoofdstukken 2 en 3 enkele voorbeelden.

De toelichting

Volgens artikel 2:361 lid 1 BW bestaat de enkelvoudige jaarrekening uit de balans en de winst- en verliesrekening met de toelichting. De toelichting is dus een afzonderlijk onderdeel van de enkelvoudige jaarrekening. Meestal wordt de toelichting verdeeld in een algemeen en een specifiek gedeelte. In het *algemene* gedeelte komen we onderwerpen van algemene aard tegen. Het bekendste voorbeeld hiervan zijn de grondslagen van waardering en resultaatbepaling (zie hierna). Hierbij moet de onderneming vermelden volgens welke standaarden (IFRS, Titel 9 Boek 2 BW of normen uit een andere lidstaat van de EU) de jaarrekening is opgesteld.

In het *specifieke* gedeelte worden de diverse posten op de balans en de winst- en verliesrekening toegelicht en nader gespecificeerd. Ook de beloningen en het aandelenbezit van de individuele bestuurders en commissarissen worden vaak in dit onderdeel van de toelichting opgenomen. Op grond van Titel 9 Boek 2 BW zijn open nv's verplicht hierover informatie in de toelichting te verschaffen.

Deze in Titel 9 Boek 2 BW opgenomen bepaling (in art. 2:383 c t/m e BW) is een verslaggevingseis die aansluit bij de regels voor goed ondernemingsbestuur (corporate governance), die zijn opgesteld onder verantwoordelijkheid van de *Monitoring Commissie Corporate Governance Code*. De door deze commissie ontwikkelde gedragscode is veel verstrekkender dan uitsluitend de vermelding van de beloningen, maar bevat allerlei principes of beginzelen van goed ondernemingsbestuur en ‘best practice’ bepalingen. Alhoewel de gedragscode niet in een wet is vastgelegd, moeten alle naar Nederlands recht opgerichte naamloze vennootschappen waarvan de aandelen (of certificaten) in Nederland of daarbuiten beursgenoteerd zijn, in het bestuursverslag vermelden dat zij de principes en ‘best practice’ bepalingen hebben nageleefd. Indien een nv deze bepalingen niet heeft nageleefd of niet het voornemen heeft deze bepalingen in het lopende en daaropvolgende boekjaar na te leven, moet zij daarvan in het bestuursverslag gemotiveerd opgave doen (‘pas toe of leg uit’ regel).

Waarderings- en resultaatbepalingsvoorschriften

Artikel 2:384 BW bepaalt dat:

‘Bij de keuze van een grondslag voor de waardering van een actief en van een passief en voor de bepaling van het resultaat ... de rechtspersoon zich (laat) leiden door de voorschriften van artikel 2:362 leden 1 – 4 ...’

Eerder in deze paragraaf hebben we de tekst van de leden 1 – 4 opgenomen.

Artikel 2:384 lid 1 geeft ten aanzien van die grondslagen echter de volgende limitatieve opsomming:

‘Als grondslag komen in aanmerking de verkrijgings- of vervaardigingsprijzen en de actuele waarde.’

Wat we onder *actuele waarde* moeten verstaan en hoe we deze moeten bepalen, is niet in de wet te vinden. Dit is overgelaten aan de minister door te bepalen, dat deze hieromtrent regels kan stellen. Dit is gebeurd in het *Besluit actuele waarde* van 14 juni 2005 ‘houdende regels over de inhoud, de grenzen en de wijze van toepassing in de jaarrekening van waardering tegen actuele waarde’. Het *Besluit actuele waarde* is gewijzigd op 13 oktober 2015. Aan de belangrijkste bepalingen van dit Besluit en aan enkele specifieke grondslagen voor waardering en winstbepaling besteden we aandacht in de hoofdstukken 2 en 3.

Besluit actuele
waarde

Hier staan we nog even stil bij de volgende algemene grondslagen die in Titel 9 Boek 2 BW worden genoemd:

- het *voorzichtigheidsbeginsel* (in ruime betekenis); dit omvat:
 - het realisatiebeginsel: winsten worden alleen opgenomen voor zover ze op balansdatum zijn verwezenlijkt;
 - het voorzichtigheidsbeginsel in enge zin: verplichtingen die hun oorsprong vinden vóór het einde van het boekjaar worden in acht genomen, indien zij vóór het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden. Voorzienbare verplichtingen en mogelijke verliezen die hun oorsprong vinden vóór het einde van het boekjaar, kunnen in acht worden genomen indien zij vóór het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden;
- de *continuïteitsveronderstelling*: bij de waardering wordt ervan uitgegaan dat het geheel der werkzaamheden van de rechtspersoon wordt voortgezet, tenzij die veronderstelling onjuist of aan twijfel onderhevig is;
- het beginsel van de *individuele waardering*: het is niet geoorloofd in de jaarrekening activa en passiva of baten en lasten tegen elkaar te laten wegvallen, indien zij volgens Titel 9 afzonderlijk moeten worden opgenomen;
- de eis van *gelijktijdige stelselmatigheid*: gelijksoortige posten moeten gelijk worden behandeld;
- de eis van *volgtijdige stelselmatigheid*: wijziging van waarderings- en winstbepalingsgrondslagen is alleen toegestaan wegens gegronde redenen.

Het bestuursverslag

Artikel 2:391 BW verplicht het bestuur schriftelijk een bestuursverslag op te maken. De zogenaamde micro en kleine rechtspersonen zijn hiervan vrijgesteld.

Het bestuursverslag moet een getrouw beeld geven van de toestand op de balansdatum, de ontwikkeling gedurende het boekjaar en de resultaten van de rechtspersoon en van de groepsmaatschappijen waarvan de financiële gegevens in zijn jaarrekening zijn opgenomen.

Het moet ook inlichtingen bevatten over:

- gebeurtenissen van bijzondere betekenis na balansdatum die de verwachtingen hebben beïnvloed;
- de voornaamste risico's en onzekerheden waarmee de rechtspersoon wordt geconfronteerd;
- de verwachte gang van zaken (de zgn. toekomstparagraaf);
- werkzaamheden op het gebied van onderzoek en ontwikkeling;
- het beleid aangaande de bezoldiging van bestuurders en commissarissen en de wijze waarop dit beleid in het verslagjaar in de praktijk is gebracht (deze eis geldt alleen voor de open nv). De bedragen van de beloningen vermeldt de nv in de toelichting (zie hiervóór onder 'Toelichting');
- (indien noodzakelijk voor een goed begrip van de ontwikkeling, de resultaten of de positie van de rechtspersoon en groepsmaatschappijen, omvat de analyse zowel) financiële als niet-financiële prestatie-indicatoren, met inbegrip van milieu- en personeelsaangelegenheden (de zogenaamde middelgrote rechtspersoon hoeft in het bestuursverslag geen aandacht te besteden aan niet-financiële prestatie-indicatoren);
- de naleving van de principes en 'best practice' bepalingen van de Monitoring Commissie Corporate Governance Code. Dit geldt voor de beursgenoteerde Nederlandse rechtspersoon (zie hiervóór onder 'Toelichting').

In de 'toekomstparagraaf' moet, voor zover gewichtige belangen zich hiertegen niet verzetten, in het bijzonder aandacht worden besteed aan:

- de investeringen;
- de financiering;
- de personeelsbezetting;
- de omstandigheden waarvan de ontwikkeling van de omzet en van de rentabiliteit afhankelijk zijn.

Uiteraard mag het bestuursverslag niet in strijd zijn met de jaarrekening.

De overige gegevens

Deze maken geen deel uit van de (toelichting op de) jaarrekening of het bestuursverslag, maar moeten deze stukken wel vergezellen. In de 'rubriek' overige gegevens moeten onder andere worden opgenomen:

- de accountantsverklaring;
- de statutaire regeling omtrent de bestemming van de winst.

Beperking van de inrichtingseisen op grond van de omvang van de rechtspersoon

Alhoewel Titel 9 geldt voor alle daarin genoemde rechtspersonen, is de mate waarin aan de inrichtingseisen moet worden voldaan, afhankelijk van de *omvang* van de betrokken rechtspersoon. In het vervolg van dit boek gebruiken we meestal de term onderneming in plaats van de meer formele term rechtspersoon. Daarmee bedoelen we dan een organisatie met een rechtsvorm die onder Titel 9 valt. Voor het vaststellen van die omvang hebben we bepaalde gegevens nodig van de onderneming *met inbegrip* van de gegevens van eventuele groepsmaatschappijen. In verband met de omvang van de onderneming onderscheidt de wet:

- micro-ondernemingen;
- kleine ondernemingen;
- middelgrote ondernemingen;
- grote ondernemingen.

De indeling vindt plaats aan de hand van de criteria:

- waarde van de totale activa volgens balans met toelichting op grondslag van de verkrijgings- en vervaardigingsprijs;
 - netto-omzet over het boekjaar;
 - gemiddeld aantal werknemers over het boekjaar;
- volgens het hierna volgende schema, waarbij ten minste aan twee van de drie genoemde criteria op twee opeenvolgende balansdata dient te worden voldaan.

Criteria \ Regime	Micro-onderneming	Kleine onderneming	Middelgrote onderneming
1 waarde totale activa x (miljoen euro)*	≤ 0,35	≤ 6	≤ 20
2 netto-omzet x (miljoen euro)*	≤ 0,7	≤ 12	≤ 40
3 gemiddeld aantal werknemers x	< 10	< 50	< 250

* Bedragen gelden met ingang van het boekjaar dat aanvangt op of na 1 januari 2016, maar eerdere toepassing is toegestaan. Voor boekjaren aangevangen voor 1 januari 2016 geldt nog het oude grootteregime, tenzij de gewijzigde wetgeving al over 2015 wordt toegepast. Daarvoor verwijzen we naar Richtlijn 315.104.

Alle ondernemingen die niet onder de in het schema genoemde criteria vallen zijn grote ondernemingen.

De indeling naar grootte van een onderneming is van belang voor de inrichtings- en publicatievoorschriften. De inrichtingseisen worden door de wet 'verzacht' voor micro-, kleine en middelgrote ondernemingen. Zo zijn twee belangrijke inrichtingsvrijstellingen voor de *kleine* rechtspersoon:

- er behoeft voor moeder en dochter(s) geen geconsolideerde jaarrekening te worden opgesteld, als geconsolideerd de grenzen van de kleine rechtspersoon niet worden overschreden;
- het bestuur hoeft geen bestuursverslag op te maken en hoeft geen overige gegevens toe te voegen aan de jaarrekening.

De nieuwe klasse micro-onderneming is een verbijzondering van de kleine onderneming. De voorschriften voor dit type ondernemingen zijn nog beperkter dan die voor de kleine onderneming. Een micro-onderneming stelt een zeer beperkte balans en winst- en verliesrekening op en hoeft geen toelichting op te stellen.

Ad b Publicatie-eisen

De publicatievoorschriften hebben betrekking op de *openbaarmaking* van de jaarrekening, het bestuursverslag en de overige te verstrekken gegevens. Ook hier geeft de wet vrijstellingen voor de hiervóór genoemde micro-, kleine en middelgrote ondernemingen, die verder gaan dan de vrijstellingen met betrekking tot de inrichtingseisen.

Dit is begrijpelijk als we bedenken dat de jaarlijkse financiële informatie in eerste instantie dient als informatie van de vennootschapsorganen en voor de decharge van het bestuur. In verband daarmee moeten bepaalde gegevens in de jaarlijkse financiële verslaggeving van micro-, kleine en middelgrote ondernemingen worden opgenomen die niet gepubliceerd hoeven te worden.

De publicatieplicht voor de micro-onderneming beperkt zich tot de beperkte balans zonder toelichting, die van de kleine onderneming tot een beperk-

te balans met toelichting. De middelgrote rechtspersonen moeten de jaarrekening, het bestuursverslag en de overige gegevens publiceren, maar zij kunnen ten opzichte van de inrichtingseisen in de te publiceren overzichten bepaalde verlichtingen toepassen. Voor verzekeringsmaatschappijen, banken en beleggingsinstellingen gelden geen beperkingen met betrekking tot de publicatieplicht; deze gelden altijd als grote rechtspersoon. Datzelfde geldt voor de rechtspersoon die effecten heeft uitstaan die zijn toegelaten tot de handel op een effectenbeurs. Deze laatste ondernemingen moeten hun geconsolideerde jaarrekening opstellen op basis van IFRS en deze standaarden kennen geen onderscheid naar omvang van de rechtspersoon. Daarom gelden de beperkingen sowieso niet voor ondernemingen die de jaarrekening opstellen op basis van IFRS. Recentelijk is er een nieuwe categorie organisaties gedefinieerd in de wet waarvoor de beperkingen ook niet gelden. Dit zijn zgn. *'organisaties van openbaar belang'*. De eerdergenoemde beursgenoteerde ondernemingen vallen daar bijvoorbeeld onder als ook verzekeringsmaatschappijen en banken. Verder ook beleggingsinstellingen die effecten hebben uitstaan op een gereguleerde markt in een EU-lidstaat. Daarnaast kunnen hier onder vallen door algemene maatregel van bestuur aangewezen organisaties die van groot belang zijn vanwege hun omvang of functie in het maatschappelijk verkeer.

Voor de openbaarmaking moet de jaarrekening binnen acht dagen na vaststelling of goedkeuring, maar uiterlijk twaalf maanden na afloop van het boekjaar voor iedereen ter inzage worden neergelegd bij het handelsregister van de Kamer van Koophandel. Overigens stellen veel publicatieplichtige nv's hun jaarstukken geheel vrijwillig in de vorm van een boekwerkje - vaak *jaarrapport* genoemd - aan belangstellenden ter beschikking. Via internet geven tegenwoordig veel ondernemingen op hun website ook informatie over hun jaarrapport.

Verder dienen sinds 1 januari 2009 beursgenoteerde Nederlandse ondernemingen hun jaarlijkse financiële verslaggeving (waaronder de vastgestelde jaarrekening) binnen acht dagen na vaststelling te deponeren bij de Autoriteit Financiële Markten (AFM).

Ad c Controle-eisen

De in Titel 9 genoemde rechtspersonen moeten een daartoe bevoegde deskundige opdracht geven tot onderzoek van hun jaarlijkse financiële informatie. De deskundige is een registeraccountant of een Accountant-Administratieconsulent die de daartoe vereiste aantekening heeft gekregen. Het deskundigenonderzoek heeft betrekking op de jaarrekening, het bestuursverslag en de overige gegevens.

Wat de *jaarrekening* betreft, moet de deskundige onder meer onderzoeken of deze het vereiste inzicht geeft en voldoet aan de bij en krachtens de wet gestelde voorschriften.

Ten aanzien van het *bestuursverslag* moet de deskundige nagaan of dit - voor zover hij dat kan beoordelen - overeenkomstig de wet is opgesteld en daarnaast of het verslag verenigbaar is met de jaarrekening. Vanaf 2016, of bij eerdere toepassing van de wetswijziging, dient de accountant op grond van de wet ook na te gaan of het bestuursverslag in het licht van de tijdens het onderzoek van de jaarrekening verkregen kennis en het begrip omtrent de rechtspersoon en zijn omgeving, materiële onjuistheden bevat. Ten slotte moet de deskundige nagaan of de diverse door de wet gestelde onderdelen van de *'overige gegevens'* daadwerkelijk zijn opgenomen.

De accountant brengt van zijn onderzoek verslag uit aan de Raad van Commissarissen en aan het bestuur. Hij maakt daarbij ten minste melding van zijn bevindingen over de betrouwbaarheid en continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking.

De uitslag van het onderzoek legt hij vast in de zgn. *controleverklaring*, die een onderdeel vormt van de ‘overige gegevens’. De accountant kan een afzonderlijke verklaring afgeven voor de enkelvoudige jaarrekening en voor de geconsolideerde jaarrekening.

De wet schrijft in principe verplichte accountantscontrole voor met betrekking tot alle rechtspersonen waarop Titel 9 van toepassing is. Op deze algemene regel bestaan enkele uitzonderingen. Met name de micro-rechtspersonen en kleine rechtspersonen, en de rechtspersonen die tot een groep behoren waarvoor het groepsregime van artikel 2:403 BW (zie hoofdstuk 20) van toepassing is, zijn vrijgesteld van accountantscontrole.

Controle-
verklaring

1

1.10

1.6 Regelgevende organen

De in Nederland bestaande regelgeving voor de externe verslaggeving is te vinden in:

- de als dwingend recht te kwalificeren voorschriften van Titel 9 Boek 2 BW. De tot nu toe in dit hoofdstuk gegeven beschouwingen hebben betrekking op deze wettelijke voorschriften;
- de Richtlijnen van de Raad voor de Jaarverslaggeving.

De Richtlijnen vormen geen dwingend recht. Deze Richtlijnen zijn mede gebaseerd op uitspraken van de Ondernemingskamer en de Hoge Raad en op door de International Accounting Standards Board uitgevaardigde verslaggevingsstandaarden.

De *Raad voor de Jaarverslaggeving* (RJ) is een orgaan van de Stichting voor de Jaarverslaggeving, waarin *verschaffers* (vertegenwoordigd door werkgeversorganisaties), *gebruikers* (vertegenwoordigd door werknemersorganisaties en de Vereniging voor Beleggingsanalisten – VBA) en *controleurs* (vertegenwoordigd door leden van de Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants – NBA) zijn opgenomen.

Raad voor de
Jaarverslaggeving

De Raad voor de Jaarverslaggeving houdt zich in het bijzonder bezig met de invulling van de in Titel 9 Boek 2 BW genoemde ‘maatschappelijk aanvaardbare normen’. De bevindingen van de Raad worden vastgelegd in *Richtlijnen*, die – zoals reeds eerder opgemerkt – niet de bindende kracht hebben van de wettelijke voorschriften. De Controlestandaarden voor Accountantsonderzoek eisen verder dat de accountant bij de controle van de jaarrekening deze (indien toepasselijk) aan de Richtlijnen van de Raad voor de Jaarverslaggeving (RvdJ) toetst. De accountant onderzoekt of de jaarrekening het wettelijk vereiste inzicht geeft en of de jaarrekening voldoet aan de door de wet gestelde voorschriften. De accountant mag geen goedkeurende verklaring afgeven indien de jaarrekening niet het vereiste inzicht geeft of niet voldoet aan de overige wettelijke voorschriften. De Richtlijnen en vooral de daarin opgenomen stellige uitspraken dragen bij aan het door de wet verlangde inzicht. Daarom mogen we verwachten dat ondernemingen hiervan niet zullen afwijken als daarvoor geen gegronde reden is.

Hierboven werd ook al vermeld dat de RvdJ mede zijn gebaseerd op – onder meer – uitspraken van de *Ondernemingskamer* van het Gerechtshof in Am-

Ondernemings-
kamer

sterdam. Voor zover de uitspraken van de Ondernemingskamer en de Hoge Raad (in cassatie) een *algemeen karakter* hebben, wordt hiermee in de RvdJ rekening gehouden.

Bij bezwaren tegen jaarrekening, bestuursverslag en/of overige gegevens van een bepaalde rechtspersoon kan elke belanghebbende (bij een nv of bv kan dat bijvoorbeeld zijn een aandeelhouder, een werknemer en de ondernemingsraad) de Ondernemingskamer verzoeken te bevelen de jaarrekening, het bestuursverslag of de overige gegevens opnieuw in te richten. Het verzoekschrift moet vermelden in welk opzicht deze stukken moeten worden herzien.

Voor zover de Ondernemingskamer het verzoek toewijst, geeft zij aan de rechtspersoon, vennootschap of instelling een bevel met nauwkeurige aanwijzingen over de wijze waarop deze de jaarstukken moet inrichten. De Ondernemingskamer kan, ook ambtshalve, beslissen dat het bevel mede of uitsluitend een of meer toekomstige jaarrekeningen, bestuursverslagen of daaraan toe te voegen overige gegevens betreft. Verder kan de Ondernemingskamer het besluit tot vaststelling van de jaarrekening vernietigen en de gevolgen van die vernietiging beperken.

De *Autoriteit Financiële Markten* (AFM) oefent systematisch toezicht uit op bestuursverslagen, jaarrekeningen en tussentijdse cijfers van beursgenoteerde ondernemingen. Ook de naleving van de overige in wet- en regelgeving opgenomen voorschriften ten aanzien van financiële verslaggeving valt onder het toezicht (bijvoorbeeld de openbaarmaking van bestuurdersbeloningen). Anders dan bij de Ondernemingskamer, die als civiele rechter alleen kan reageren op klachten van belanghebbenden, is hier sprake van een systematisch toezicht achteraf na publicatie, goedkeuring en deponering van de stukken bij de AFM.

Bij het opstellen van de Richtlijnen wordt ook rekening gehouden met de internationale standaarden (IAS en IFRS) van de International Accounting Standards Board (IASB).

De International Accounting Standards Board (IASB)

Het International Accounting Standards Committee (IASC), dat in 1973 was ontstaan uit de internationale samenwerking van een groot aantal accountantsorganisaties, is in 2001 omgezet in de International Accounting Standards Board (IASB). Naast de accountantsorganisaties werken daarin nu alle belanghebbenden bij de externe jaarverslaggeving mee (vergelijk de diverse partijen die vertegenwoordigd zijn in de Raad voor de Jaarverslaggeving). De IASB heeft alle International Accounting Standards (IAS) van het 'Committee' overgenomen en breidt deze met nieuwe standaarden uit. Deze nieuwe standaarden worden aangeduid als *International Financial Reporting Standards* (IFRS).

Het belang van IFRS voor ons land is sinds 1 januari 2005 aanzienlijk toegenomen. In het voorgaande hebben we al aangegeven dat de RJ zich bij het opstellen van de Richtlijnen sterk richt naar de internationale standaarden. Ook de wetgever heeft diverse artikelen van Titel 9 Boek 2 BW sinds 2005 gewijzigd en aangepast aan de standaarden van de IASB.

Met ingang van 2005 zijn alle beursgenoteerde ondernemingen in de EU *verplicht* IFRS toe te passen voor de geconsolideerde jaarrekening. Dan moeten dus Nederlandse beursfondsen de voor veel onderwerpen strakkere regelgeving volgens de IFRS volgen. Ook de accountantscontrole verandert

hierdoor. Hoewel de accountant geacht wordt de jaarrekening aan de Richtlijnen te toetsen, blijft het *inzichtvereiste* toch de primaire leidraad. Bij 'IFRS-toepassing' moet de accountant zich – nog meer dan bij de Richtlijnen – richten op de naleving van de gedetailleerde voorschriften in de IFRS. De IASB kent weliswaar ook een derogatiebepaling, maar staat een afwijking van de gedetailleerde regels pas toe als het volgen van IFRS tot een misleidend beeld leidt.

Vanaf 1 januari 2005 hebben we in Nederland te maken met:

1 *Beursgenoteerde* ondernemingen die zich voor de geconsolideerde jaarrekening *moeten* baseren op IFRS.

Voor de enkelvoudige jaarrekening kunnen deze ondernemingen kiezen uit:

- a IFRS⁴;
- b Titel 9 Boek 2 BW met toepassing van de waarderings- en winstbepalingsregels, die zij ook in de geconsolideerde (IFRS-)jaarrekening toepassen; of
- c Titel 9 Boek 2 BW zonder toepassing van de waarderings- en winstbepalingsregels, die zij ook in de geconsolideerde (IFRS-)jaarrekening toepassen.

Indien deze ondernemingen voor de enkelvoudige jaarrekening IFRS toepassen, blijven een aantal bepalingen uit Titel 9 Boek 2 BW van toepassing (onder andere bepalingen rond de vorming van wettelijke reserves, het bestuursverslag en de openbaarmaking). De meeste beursgenoteerde ondernemingen kiezen voor de enkelvoudige jaarrekening de hiervóór vermelde optie *b*.

2 *Niet-beursgenoteerde* ondernemingen die zich voor de geconsolideerde jaarrekening *vrijwillig* baseren op IFRS.

Voor de enkelvoudige jaarrekening kunnen deze ondernemingen (net als de beursgenoteerde ondernemingen) kiezen uit:

- a IFRS;
- b Titel 9 Boek 2 BW met toepassing van de waarderings- en winstbepalingsregels volgens IFRS; of
- c Titel 9 Boek 2 BW zonder toepassing van de waarderings- en winstbepalingsregels volgens IFRS.

3 *Niet-beursgenoteerde* ondernemingen die zich zowel voor de geconsolideerde als voor de enkelvoudige jaarrekening baseren op Titel 9 Boek 2 BW (+ Richtlijnen).

In de komende hoofdstukken besteden we bij de behandeling van elk onderwerp aan beide groepen regelgeving (Titel 9 Boek 2 BW + Richtlijnen enerzijds en IFRS anderzijds) regelmatig aandacht.

Aangezien bij het opstellen van de Richtlijnen door de RJ al jaren de internationale standaarden worden betrokken, is de afwijking tussen beide groepen regelgeving minder groot dan op het eerste gezicht is te verwachten. Bij onze verdere behandeling baseren we ons daarom grotendeels op de bestaande wettelijke bepalingen in Titel 9 Boek 2 BW en – met name – de stellige uitspraken van de RJ. Daar waar onder IFRS een duidelijk afwijkende benadering geldt, maken we daarvan melding.

1.11

4 Hier bedoelen we met IFRS de door de Europese Commissie goedgekeurde standaarden en interpretaties.

Begrippenlijst hoofdstuk 1

Allocatiefunctie	Functie van de externe jaarrekening waarmee aan belanghebbenden informatie wordt verstrekt die behulpzaam is bij het nemen van hun allocatiebeslissingen.
Analytisch resultatenoverzicht	Winst- en verliesrekening waarin informatie wordt gegeven over de deelresultaten; dit zijn de resultaten in de verschillende functionele eenheden. In een industriële onderneming zijn dit met name de resultaten van het omvormingsproces.
Autoriteit Financiële Markten (AFM)	Instelling die toezicht uitoefent op bestuursverslagen, jaarrekeningen en tussentijdse cijfers van beursgenoteerde ondernemingen.
Beginsel van individuele waardering	Grondregel die bepaalt dat het niet geoorloofd is in de jaarrekening activa en passiva of baten en lasten tegen elkaar te laten wegvallen indien zij volgens Titel 9 afzonderlijk moeten worden opgenomen.
Bestuursverslag	Toevoeging aan de jaarrekening waarin het bestuur een getrouw beeld geeft van de toestand op de balansdatum, de ontwikkeling gedurende het boekjaar en de resultaten van de rechtspersoon en van de groepsmaatschappijen waarvan de financiële gegevens in zijn jaarrekening zijn opgenomen.
Continuïteitsveronderstelling	Grondregel die bepaalt dat er bij de waardering van moet worden uitgegaan dat alle werkzaamheden van de rechtspersoon worden voortgezet, tenzij deze veronderstelling onjuist of aan twijfel onderhevig is.
Controle-eisen	Bepalingen met betrekking tot de controle van de jaarrekening en het onderzoek van het bestuursverslag en de overige gegevens door een daartoe bevoegde externe deskundige.
Derogerende werking van het getrouwe beeld	Mogelijkheid om af te wijken van bijzondere bepalingen, als dat voor de algemene bepaling met betrekking tot het vereiste inzicht nodig is.
Downdrilling	Manier van specificeren van cijfermateriaal in een geautomatiseerde omgeving.
Eis van gelijktijdige stelselmatigheid	Grondregel die bepaalt dat gelijksoortige posten in de jaarrekening gelijk moeten worden behandeld.

Eis van volgtijdige stelselmatigheid	Grondregel die bepaalt dat wijziging van waarderings- en winstbepalingsgrondslagen alleen is toegestaan wegens gegronde redenen.
Externe jaarrekening	Jaarrekening die is opgesteld volgens de wet- en regelgeving voor de externe verslaggeving, bestemd voor het informeren van en afleggen van verantwoording aan de vermogensverschaffers en andere belanghebbende partijen, zoals klanten, leveranciers, omwonenden enzovoort.
Fiscale jaarrekening	Jaarrekening voor de Belastingdienst, die moet worden opgesteld volgens voorschriften die zijn vastgelegd in belastingwetten.
Inrichtingseisen	Bepalingen die in acht moeten worden genomen bij het opstellen van de jaarrekening, het bestuursverslag en de overige gegevens.
International Accounting Standards Board (IASB)	Een internationale organisatie die verslaggevingsstandaarden uitvaardigt, in het bijzonder International Financial Reporting Standards (IFRS).
International Financial Reporting Standards (IFRS)	Geheel van regels voor de externe verslaggeving, samengesteld door de IASB. Met ingang van 2005 in de EU verplicht voor de geconsolideerde jaarrekening toe te passen door alle beursgenoteerde ondernemingen.
Interne jaarrekening	Jaarrekening die informatie bevat voor de ondersteuning van besluitvormingsprocessen en om de uitvoering binnen de onderneming bij te sturen. Dit cijfermateriaal wordt meestal vaker dan eenmaal per jaar samengesteld. We spreken dan van interne verslaggeving.
Klassiek resultatenoverzicht	Winst- en verliesrekening waarin uitsluitend informatie wordt gegeven over de opbrengsten, de kosten (veelal gesplitst naar kostensoorten) en het resultaat.
Ondernemingsomvang	Indelingscriteria in Titel 9 op grond waarvan ondernemingen worden verdeeld in micro-, kleine, middelgrote en grote ondernemingen. De criteria bieden de eerstgenoemde drie categorieën ondernemingen beperkingen ('verzachtingen') in het kader van de inrichting en de publicatie.
Overige gegevens	Toevoeging aan de jaarrekening waarin de accountantsverklaring, de statutaire regeling omtrent de bestemming van het resultaat en (het voorstel tot) de bestemming van de winst of de verwerking van het verlies zijn opgenomen.
Overlopende activa	Vooruitbetaalde bedragen en nog te ontvangen bedragen (ook wel transitorische activa genoemd).
Overlopende passiva	Nog te betalen bedragen en vooruitontvangen bedragen (ook wel transitorische passiva genoemd).

Publicatie-eisen	Bepalingen die betrekking hebben op het openbaar maken van de onderdelen van het jaarlijkse externe verslag.
Raad voor de Jaarverslaggeving	Orgaan dat zich bezighoudt met de invulling van de in Titel 9 genoemde maatschappelijk aanvaardbare normen.
Ratio	Kengetal dat een verhouding aangeeft tussen twee grootheden die met elkaar in verband staan. De betekenis van een ratio neemt toe wanneer van zo'n ratio de ontwikkeling in de tijd wordt nagegaan (periodevergelijking) of wanneer de uitkomst van een ratio in een bepaald bedrijf wordt vergeleken met de gebudgetteerde cijfers (budgetvergelijking) of met de gemiddelde cijfers van gelijksoortige bedrijven in dezelfde branche (bedrijfsvergelijking).
Realisatiebeginsel	Grondregel die bepaalt dat winsten alleen worden opgenomen voor zover ze op de balansdatum zijn verwezenlijkt.
Richtlijnen van de Raad voor de Jaarverslaggeving	Publicatie van de Raad voor de Jaarverslaggeving waarin aanvullingen op de regelgeving in Titel 9 zijn opgenomen. De Richtlijnen zijn mede gebaseerd op uitspraken van de Ondernemingskamer en op standaarden van de International Accounting Standards Board (IASB).
Verantwoordingsfunctie	Functie van de externe jaarrekening waarmee de ondernemingsleiding verantwoording aflegt aan de belanghebbenden over het gevoerde beleid.
Voorzichtigheidsbeginsel (in enge zin)	Grondregel die bepaalt dat verplichtingen die hun oorsprong vinden vóór het einde van het boekjaar, in acht worden genomen indien zij vóór het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden en dat zodanige voorzienbare verplichtingen en mogelijke verliezen in acht kunnen worden genomen.
Voorzichtigheidsbeginsel (in ruime zin)	Grondregel bij de waardering en resultaatbepaling die bestaat uit het realisatiebeginsel en het voorzichtigheidsbeginsel in enge zin.